

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LX

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

HORIA ION CIUGUDEAN - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

SORIN NEMETI - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

CRISTIAN IOAN POPA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

FLORIAN MATEI-POPESCU - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”,
București

IOAN CAROL OPRÎȘ - Universitatea București

AUREL RUSTOIU - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

CRISTIAN SCHUSTER - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție:

RADU OTA - redactor șef

CRISTINEL FÂNTÂNEANU - secretar de redacție

SIDONIA PETRONELA OLEA - membru

ADINA BOGDAN - membru

GEORGE VALENTIN BOUNEGRU - membru

CRISTIAN TITUS FLORESCU - membru

ILIE LASCU - membru

ANCA TIMOFAN - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

Mailing address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

RO – 510010 ALBA IULIA

12-14, Mihai Viteazul St.

Tel. (+40) (258) 813300

www.revista-apulum.ro; www.mnuai.ro

© 2023 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LX

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXXIII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

Corectură: IOANA-DANIELA TRIF

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor

Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

RADU OTA, Fondarea anuarului Apulum/Creation of Apulum Yearbook.....	IX
VOLKER WOLLMANN, RADU OTA, GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, La ceas aniversar – Ion Berciu, fondatorul anuarului Apulum. Corespondență Ion Berciu – Volker Wollmann.....	XXI

STUDII ȘI ARTICOLE – STUDIES AND ARTICLES

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

MIHAELA-MARIA BARBU, MIHAI GLIGOR, Materialul litic cioplit eneolitic din situl de la Petrești – <i>Groapa Galbenă</i> (jud. Alba) <i>Eneolithic Carved Lithic Material from Petrești - Groapa Galbenă Site (Alba County)</i>	1
MIHAELA-MARIA BARBU, IOSIF VASILE FERENCZ, Materialul litic cioplit aparținând culturii Coțofeni din situl de la Alun – Terasa Dacică 1 <i>Knapped Lithic Material Belonging to the Coțofeni Culture from Alun Site – Terasa Dacică 1</i>	33
CAROL KACSÓ, Obiective și descoperiri din epoca bronzului de la Călinești - Maramureș <i>Bronzezeitliche Funde und Befunde aus Călinești – Maramureș...</i>	45
ILIE LASCU, Descoperiri din bronzul târziu de la Pianu de Jos – <i>Câmpu de Mijloc</i> <i>Late Bronze Finds from Pianu de Jos – Câmpu de Mijloc</i>	67
NIKOLAUS BOROFFKA, HORIA CIUGUDEAN, SVEND HANSEN, Teleac – 70 Years from the First Discovery. <i>Macedonian Bronzes from the Research in 2010-2011</i> <i>Teleac – la 70 de ani de la prima descoperire. Bronzuri</i>	

	<i>macedonene din cercetările anilor 2010-2011</i>	89
GABRIEL BĂLAN, ADRIAN BOLOG, CRISTIAN DIMA, SILVIU POPA, DANIEL TENTIȘ, ANDREI SOFICARU, Morminte din prima epocă a fierului descoperite la Gelmar (jud. Hunedoara)		
	<i>Early Iron Age Burials Discovered at Gelmar (Hunedoara County)</i>	129
MARIANA EGRI, ANDREEA DRĂGAN, AUREL RUSTOIU, ADRIAN CĂTĂLIN CĂSĂLEAN, MARINA MUSTEAȚĂ, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, Settlement and Land-Use Patterns in the Surroundings of the Iron Age Cemeteries at Sâncraia – Darvas (Alba County)		
	<i>Modele de organizare a așezărilor și de exploatare a teritoriului în arealul necropolelor din epoca fierului de la Sâncraia – Darvas (jud. Alba)</i>	157
AUREL RUSTOIU, Commentaria archaeologica et historica (VI) 1. Comentarii cu privire la o istorie a Daciei preromane schițată de Karl Strobel 2. Din nou despre „hambarele dacice” de la Grădiștea de Munte (jud. Hunedoara)		
	<i>Commentaria archaeologica et historica (VI) 1. Comments Regarding the History of pre-Roman Dacia that Was Proposed by Karl Strobel 2. Once Again about the Dacian Granaries from Grădiștea de Munte (Hunedoara County)</i>	193
DAN GEORGE ANGHEL, Olăritul la <i>Apulum</i> - ateliere, inventar tehnologic și produsele ceramice specifice		
	<i>Pottery at Apulum – Workshops, Technological Inventory and Specific Ceramics Products</i>	235
LUCIANA NEDELEA, A Statistical Analysis of the Roman Pottery Discovered within the Perimeter of the Porta decumana Pertaining to the Potaissa Legionary Fortress		
	<i>O analiză statistică a ceramicii romane descoperite în perimetrul porții decumana aparținând castrului roman Potaissa</i>	299
LIVIU PETCULESCU, Roman Military Equipment from Stolniceni (Râmnicu Vâlcea Town)		
	<i>Echipamentul militar roman de la Stolniceni (orașul Râmnicu Vâlcea)</i>	319
SORIN COCIȘ, VLAD-ANDREI LĂZĂRESCU, MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Fibule pierdute – fibule regăsite. Cazul Alba Iulia		
	<i>Lost Brooches-Found Brooches. Alba Iulia Case</i>	339
ERGÜN LAFLI, MARTIN HENIG, Some Hellenistic and Roman Engraved Gemstones from Nicomedia and Bithynia (North-Western Marmara)		

<i>Câteva geme elenistice și romane din Nicomendia și Bithynia (nord-vestul Mării Marmara).....</i>	387
ANA-CRISTINA HAMAT, HOREA POP, Două inele de bronz cu gemă, descoperite la Șimleu Silvaniei <i>Two Bronze Rings with a Gem, Discovered at Șimleu Silvaniei</i>	405
MARIA NOUSSIS, Late Antique Triconch Churches in the Roman Province of Ancient Epirus <i>Bisericile în plan triconc din epoca antichității târzii din provincia romană a Epirului.....</i>	419
CĂLIN COSMA, Obiect de paradă descoperit în cimitirul avar de la Șpălnaca (jud. Alba). Artefact unicat în arheologia avară din Transilvania <i>A Parade Object Discovered in the Avar Cemetery from Șpălnaca (Alba County). Unique Artifact in Avar Archaeology from Transylvania</i>	433
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, OVIDIU-MAXIM OARGĂ, Un tezaur monetar din secolul al XII-lea descoperit la Cetatea de Baltă (jud. Alba) <i>A Monetary Hoard from the 12th Century Discovered at Cetatea de Baltă (Alba County).....</i>	445

VARIA

FÁBIÁN ISTVÁN, Colecțiile școlilor mureșene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din secolul al XX-lea <i>The Collections of the Mureș County's Schools in the Second Half of the 19th Century and the 20th Century.....</i>	455
--	-----

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII **RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS**

SORIN ȘERBAN, O nouă tehnică de punere în valoare a unui vas <i>terra sigillata</i> cu decor în relief descoperit la Alba Iulia <i>A New Technique for the Valorisation of a Terra Sigillata Vessel with Relief Decoration Discovered at Alba Iulia.....</i>	465
SIDONIA PETRONELA OLEA, Tehnici de curățare în restaurarea unei statui romane din piatră din colecția Muzeului	

Municipal „Ioan Raica” din Sebeș <i>Cleaning Techniques in the Restoration of a Roman Stone Statue from the Collection of the „Ioan Raica” Municipal Museum in Sebeș.....</i>	473
--	-----

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

RADU OTA, Rada Varga, <i>Microistorii din Dacia Romană</i> , Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, 131 pagini, 9 ilustrații alb-negru și color.....	487
GEORGE BOUNEGRU, Oana Tutilă, <i>Bijuterii romane din aur din colecțiile Muzeului Civilizației Dacice și Romane</i> , Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, 74 pagini.....	491

COMEMORARE

COMMEMORATION

SABIN ADRIAN LUCA, Omagiu regretatului profesor Iuliu Adrian Paul/ Homage to the Late Professor Iuliu Adrian Paul (1930-2009).....	493
Lista autorilor.....	499

OBIECTIVE ȘI DESCOPERIRI DIN EPOCA BRONZULUI DE LA CĂLINEȘTI - MARAMUREȘ

Carol KACSÓ
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Baia Mare

Cuvinte cheie: Depresiunea Maramureș, Călinești, epoca bronzului, așezări, cultura Suciul de Sus, depozit de bronzuri, spade cu cupă la mâner

Schüsselwörter: die Maramureș-Senke, Călinești, Bronzezeit, Siedlungen, Suciul de Sus-Kultur, Bronzedepot, Schalenknaufschwerter

Depresiunea Maramureș, aflată la nord și la sud de cursul superior al Tisei, se extinde între Munții Maramureș, Munții Rodna și Munții Țibleș-Gutâi-Oaș. Această regiune este remarcabilă arheologic datorită numărului mare și variat de descoperiri de metale (bronz, aur) din epoca bronzului¹, dintre care primele consemnate în literatură au apărut deja la sfârșitul secolului al XVIII-lea, iar cele mai recente în anii 2021-2022². Începând cu mijlocul anilor 1960, au fost, de asemenea, identificate și parțial cercetate aici mai multe așezări din mileniul II a.Chr³.

Una dintre localitățile din Maramureș în care au fost găsite importante vestigii din epoca bronzului este Călinești, aflată pe valea Cosăului, în apropiere de Munții Gutâi (**Fig. 1**). Ele au ieșit la iveală fie întâmplător, de cele mai multe ori în urma unor lucrări agricole (obiectele de bronz), fie au fost sesizate prin cercetări de teren efectuate de specialiști (așezările). În lucrarea de față, îmi propun prezentarea și succinta analiză a acestor descoperiri.

Așezări (**Fig. 2**)

A. În cursul unei periegeze efectuate împreună cu R. Popa, în primăvara anului 1970, am descoperit o stațiune locuită în epoca bronzului și în epoca romană. Ea se află la cca 1 km est de localitate, într-o mică depresiune străbătută de valea Rogoazelor, afluent dinspre răsărit al Cosăului, în locul numit *Rogoaze* (**Fig. 3**). Primele săpături au fost executate aici de descoperitorii stațiunii, în anul 1971. Ele au fost urmate de alte campanii de cercetări, conduse de H. Daicoviciu și S. Dumitrașcu, apoi de L. Nemoianu și Gh. Todinca. Un raport mai consistent a fost însă publicat doar cu privire la rezultatele

¹ Kacsó 2012.

² *Idem* 2022.

³ *Idem* 2015a.

cercetărilor din prima campanie⁴, apărând și câte o notă fără ilustrații despre sondajele întreprinse în 1978 și 1979⁵.

Locuirea din epoca bronzului aparține culturii Suci de Sus. Majoritatea materialului ce provine din această așezare, constând exclusiv din fragmente ceramice (**Pl. 1; 2; 3, 1-6**), a apărut într-un strat subțire de 0,20-0,30 m; a fost găsită însă și o locuință de suprafață de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 3,5/4 m, într-unul din colțuri având și o vatră. Fragmentele ceramice descoperite în cursul săpăturilor se păstrează la muzeele din Baia Mare și Sighetu Marmăției. La o dată ulterioară campaniilor de cercetări, în acest punct, au fost găsite la suprafață alte fragmente (**Pl. 1, 3-5**), care au ajuns la Institutul de Arheologie din București, iar ulterior, prin mijlocirea lui A. Vulpe, la muzeul din Baia Mare⁶.

B. O așezare din epoca bronzului ce aparține culturii Suci de Sus a fost descoperită, în 1984, la cca 200 m de Grajdurile Cooperativei Agricole de Producție (punct *Grajduri CAP*), pe terasa văii Cosău, în dreapta drumului dintre Călinești și Cornești. Materialul ceramic adunat de Gh. Todinca și aflat în colecția Muzeului Maramureșean din Sighetu Marmăției (**Pl. 3, 7-19; 4**) provine, se pare, din gropi cu gura circulară, distruse în timpul aratului cu tractorul⁷.

C. În apropierea unor movile care este posibil să fie artificiale, în dreapta drumului dintre Călinești și Cornești, pe o pantă de deal, în punctul *Mănăstirea*, se află o așezare din epoca bronzului. Sondajul efectuat aici în 1979, de către L. Nemoianu și Gh. Todinca a prilejuit doar descoperirea unor fragmente ceramice într-un strat subțire, nefiind identificate complexe de locuire⁸. Nu am reușit să regăsesc la Muzeul Maramureșean din Sighetu Marmăției, respectiv la Muzeul Național de Istorie a României din București (instituții în care au activat cercetătorii menționați), materialele descoperite în acest punct, astfel că încadrarea culturală a așezării rămâne incertă; totuși, după informațiile primite de la Gh. Todinca, pare probabilă apartenența sa la cultura Suci de Sus.

D. Pe un bot de deal aflat în stânga drumului dintre Călinești și Văleni, în punctul *Cetățeaua*, L. Nemoianu și Gh. Todinca au descoperit o așezare din

⁴ Popa, Kacsó 1974.

⁵ Nemoianu 1979; Nemoianu, Todinca 1981.

⁶ Nu a fost precizat numele descoperitului acestor fragmente. Se poate presupune doar că este un localnic din Călinești.

⁷ Informații Gh. Todinca. Descoperirile din acest punct, precum și cele ce aparțin așezării din epoca bronzului de la *Rogoaze*, sunt pe scurt descrise și ilustrate de C. Kacsó (1999a, p. 57-58, fig. 5; 6; 7).

⁸ Nemoianu, Todinca 1981, p. 67-68.

epoca bronzului, extinsă pe o suprafață de aproximativ 100 m², pe care au atribuit-o, cu probabilitate, culturii Gáva⁹.

Descoperiri de bronzuri

În anul 1863 (1862?, 1865?), a ieșit la iveală pe terenul lui J. Jurka, aflat în partea estică a localității, un depozit de bronzuri. O parte a descoperirii a ajuns în colecția Liceului reformat din Sighetu Marmației, iar o altă parte s-a dispersat. În legătură cu compoziția depozitului au fost menționate date contradictorii, atât în literatura mai veche (F. Rómer¹⁰, T. Lehoczky¹¹, Gerlóczy, Dulácska [ed.]¹², J. Hampel¹³, J. Pasternak¹⁴, M. Roska¹⁵), cât și în cea recentă (K. Bernjakovič¹⁶, M. Rusu¹⁷, M. Petrescu-Dîmbovița¹⁸, C. Kacsó și I. Mitrea¹⁹, C. Kacsó²⁰, T. Bader²¹, O. Dietrich²² și alții²³). Lipsesc, de asemenea, informațiile cu privire la soarta pieselor. S-a afirmat chiar că la Călinești au fost descoperite două depozite de bronzuri, printre piesele componente fiind enumerată de unii cercetători și o spadă, sigur de dată mai recentă decât restul bronzurilor (vezi *infra*). S-a vorbit și de un așa-numit depozit Călinești II, în care s-ar fi aflat două spade cu cupă la mâner²⁴, descoperite la distanță de peste 100 de ani una de alta (!?). Într-o lucrare publicată în 1999²⁵, am expus pe larg părerile exprimate cu privire la descoperirile de bronzuri de la Călinești, concluziile trase nefiind diferite de cele

⁹ Nemoianu, Todinca 1981, p. 68.

¹⁰ Rómer 1865, în care este reprodusă, la paginile 37-39, scrisoarea lui J. Mihályi despre condițiile descoperirii tezaurului de aur de la Sarasău, fiind menționate și alte informații arheologice și istorice referitoare la Maramureș.

¹¹ Lehoczky 1876, p. 294; Lehoczky 1892, p. 147.

¹² Gerlóczy, Dulácska (ed.) 1878, p. 164-165.

¹³ Hampel 1886, p. 73; Hampel 1892, p. 39-40.

¹⁴ Pasternak 1928, p. 174, nr. 18.

¹⁵ Roska 1932, p. 544; Roska 1942, p. 88, nr. 48. Tot aici, autorul spune că în 1929 a văzut în colecția Mihályi doar spada și o apărătoare de braț. Aceasta din urmă, aflată într-adevăr în menționata colecție, provine în mod cert de la Belaja Cerkov' (vezi Kacsó 1977, p. 140, fig. 4, 1), astfel că motivul citării sale, în contextul prezentării descoperirilor de bronzuri de la Călinești, nu își găsește explicația.

¹⁶ Bernjakovič 1960, p. 355, nr. 32.

¹⁷ Rusu 1963, p. 192, nota 44, p. 208, nr. 8; Rusu 1972, p. 562-563.

¹⁸ Petrescu-Dîmbovița 1976, p. 494, nr. 15; Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 87; Petrescu-Dîmbovița 1978, p. 116, nr. 123.

¹⁹ Kacsó, Mitrea 1976, nota 36.

²⁰ Kacsó 1977, p. 138-139.

²¹ Bader 1991, p. 148-149, nr. 352.

²² Dietrich 2021, p. 726, nr. 3985-3986.

²³ Informații bibliografice mai ample referitoare la descoperirile de bronzuri de la Călinești, vezi la Kacsó 2015b, p. 321-322.

²⁴ Bratu 2009, p. 247, nr. 180.

²⁵ Kacsó 1999b.

ce pot fi expuse și în prezent.

Informațiile cele mai cuprinzătoare și mai demne de încredere în legătură cu descoperirile de bronzuri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea de la Călinești au fost furnizate de J. Mihályi într-o lucrare despre preistoria Maramureșului scrisă, se pare, în anul 1883, și rămasă în manuscris²⁶. Aici sunt menționate ca provenite din această localitate și sumar descrise următoarele piese, fiind precizate pentru unele dintre ele și locul lor de păstrare: o spadă cu lungimea de 56 cm, descoperită în jurul anului 1865, în partea de sus a localității, precum și celturi, dintre care două aproape întregi, au ajuns în colecția Liceului reformat din Sighetu Marmației, patru centuri, două dintre acestea, aproape intacte, aflându-se în aceeași colecție, cea mai mare având lungimea de 97 cm, lățimea de 9,6 cm, la ambele capete având câte un cârlig, iar de la acestea, la o distanță de 17-28 cm, câte trei orificii, în care se potriveau cârligele, două seceri, dintre care una întreagă, doar cu tăișul uzat, mai mici decât cele actuale, cu partea inferioară plată și partea superioară prevăzută cu două nervuri, ambele în colecția Liceului reformat, o turtă de bronz în greutate de 1 kg, 12 brățări, unele cu secțiunea pătrată, altele cu secțiunea rotundă, ornamentate cu creștături sau cu grupuri de incizii, cu diametrul de 7-8 cm, dar și două cu diametrul de 11,5 cm (acestea din urmă fiind, în realitate, verigi de picior), în proprietatea amintitului liceu²⁷. Deși istoricul maramureșean nu vorbește explicit despre caracterul acestor descoperiri, este destul de evident că la Călinești au apărut în prima jumătate a anilor 1870 două descoperiri de bronzuri: a. un depozit, căruia i-au aparținut celturi, seceri, plăci de centură, brățări cu secțiunea pătrată și cu secțiunea rotundă, verigi de picior și o turtă; b. o spadă de bronz întreagă, aceasta din urmă fiind, foarte probabil, o piesă izolată, care s-a păstrat vreme îndelungată în colecția Mihályi.

Spada aparține tipului cu cupă la mâner și este decorată pe fața superioară a cupei cu cercuri concentrice dispuse în două grupuri, pe fața exterioară a cupei și imediat sub aceasta cu două grupuri de cercuri concentrice, iar între acestea cu cercuri formate din motive în formă de ace de brad, pe lamă cu două registre de linii ce urmează ductul tăișurilor, întrerupte și punctate orizontal în porțiunea cea mai lată de lamă, în partea inferioară liniile fiind însoțite de câte un șir de mici arcade; lungimea - 55,2 cm, greutatea - 744 g (**Pl. 5, 1**)²⁸. Piesa se păstrează în prezent la Muzeul Național de Istorie a României

²⁶ Mihályi, *Manuscris*. Anul redactării studiului este consemnat în *Múzeumi Évkönyv. A Máramaros Vármegyei Múzeum–Egyesület története és a múzeum tárgyainak jegyzéke*, Sziget, 1905, IV, p. 66.

²⁷ *Ibidem*, p. 10-11 (spada), p. 13 (celturile), p. 14-15 (centurile, secerile), p. 17 (turta), p. 22 (brățările, verigile de picior).

²⁸ Spada a fost menționată pentru prima dată în *Archaeologiai Értesítő*, 1, 1869, p. 268. Ea a fost analizată în numeroase studii, dintre care citez aici: Alexandrescu 1966, p. 173, nr. 43, pl. X, 2;

(nr. inv. 69.742), fiind transferată aici, la ordin, de la muzeul din Baia Mare (nr. inv. 202).

Mai mulți dintre autorii care s-au ocupat cu aceste descoperiri le atribuie, în special pe baza datelor comunicate de către J. Hampel, care descrie la un loc toate piesele care îi erau cunoscute²⁹, unui singur depozit. În sprijinul acestei atribuirii, ar putea fi invocată și informația că piesele, inclusiv spada, au fost descoperite pe proprietatea lui I. Jurka. Împotriva includerii spadei într-o descoperire comună cu celelalte piese de la Călinești pledează însă diferența cronologică dintre ele. Spada se încadrează în mod cert în faza Bronz târziu IV (Ha B₁). Pentru datarea celorlalte piese, care aparțin cu certitudine, după cum ne asigură J. Mihályi, unei descoperiri unitare, avem la dispoziție doar descrierea sumară a unora dintre ele. Atât brățelele cu secțiunea pătrată, cât și cele cu secțiunea rotundă, ornamentate, sunt caracteristice mai ales fazei Bronz târziu II (Br D), dar nu lipsesc nici din depozitele fazei Bronz târziu III (Ha A). Este de remarcat că descoperirea de la Călinești este singura din Maramureș în care apar brățele cu secțiunea pătrată, în schimb brățelele cu secțiunea rotundă sunt prezente în numeroase depozite, reprezentative fiind cele formate exclusiv din piese de podoabă³⁰. Secerile, probabil cu limbă la mâner, sunt, de asemenea, caracteristice ambelor faze, ca de altfel și plăcile de centură. Acestea din urmă, sunt prezente relativ rare în Maramureș. Descoperirile mai vechi, cum sunt cele de la Budești³¹ sau Sarasău³², ale căror condiții de descoperire nu mai pot fi clarificate, au doar o valoare statistică, iar fragmentele de plăci de bronz din depozitul de la Bogdan Vodă³³ sunt discutabile în privința apartenenței lor, unele părând totuși să provină de la plăci de centură. Un depozit de bronzuri recent descoperit la Sighetu Marmației³⁴, încă nepublicat, în care se află mai multe fragmente de plăci de centură decorate, nu aduce lămuriri certe în legătură cu încadrarea cronologică a centurilor de bronz, piesele de care acestea sunt însoțite (perle, falere, turte etc.) neavând o valoare de datare lipsită de echivoc. Având în vedere clarele deosebiri în ceea ce privește compoziția față de cele ale depozitelor de tip Uriu-Ópályi din Maramureș, pot totuși presupune că nou descoperitul depozit de la Sighetu Marmației se înscrie tot printre cele ce aparțin

Bader 1991, p. 148-149, nr. 352, pl. 46, 352; Kacsó 2000, p. 209, nr. 3, fig. 1, 3; Stockhammer 2004, p. 265.

²⁹ Vezi nota 13.

³⁰ Vezi de exemplu Vadu Izei (Nistor, Vulpe 1970), Moisei, Viškovo (Kacsó 1995, p. 15, fig. 4-5; p. 18, fig. 11-12).

³¹ Kacsó 2015b, p. 306 cu literatură.

³² *Idem* 1977, p. 135, nr. 31, fig. 4, 3.

³³ *Idem* 2010, p. 24-25, nr. 166-185, pl. 13, 16-35.

³⁴ <https://www.facebook.com/MuzeulMaramuresean/photos/pcb.4394472493906113/4394471023906260>

fazei Bronz târziu III.

Pentru o datare mai precisă a depozitului de la Călinești hotărâtoare ar fi tipurile sau variantele de celturi cu care erau asociate piesele menționate. Din păcate, tocmai despre ele lipsesc orice fel de informații suplimentare. Pare totuși mai probabilă datarea depozitului de la Călinești în faza Bronz târziu III (Ha A), așa cum a fost inseriat și de M. Rusu și M. Petrescu-Dîmbovița³⁵, eventual la începutul menționatei faze, putând fi contemporan cu depozitele recente de tip Uriu-Ópályi, și anume cu o parte dintre cele ce conțin topoare cu disc și spin târzii de tip B₄ (variantele Rohod și Uioara)³⁶. Pentru această încadrare pledează compoziția de ansamblu a depozitului, dar și faptul că, cel puțin până în prezent, în niciunul dintre depozitele de tip Uriu-Ópályi din Maramureș nu au fost evidențiate plăci de centură.

O altă descoperire izolată de piesă de bronz a ieșit la iveală la Călinești, în anul 1981. Este vorba de partea superioară a unei spade cu cupă la mâner, nedecorată (**Pl. 5, 2**). Ea a fost găsită cu ocazia unor lucrări agricole, pe malul drept al pârâului Rogoazele, la o adâncime de 0,20 m, în punctul *Rogoaze*³⁷. Piesa, ce s-a aflat în colecția școlii din localitate, nu are legătură cu așezarea din epoca bronzului din acest punct (vezi *supra*).

*

Punctele de hotar din Călinești, unde au fost evidențiate descoperiri de ceramică din epoca bronzului, se plasează în relativă apropiere unul de altul, în partea estică, nord-estică a localității. Este de presupus că această zonă, unde locuirea a revenit și într-o etapă mai recentă (vezi *supra*), a oferit cele mai bune condiții de procurare a mijloacelor de subsistență, respectiv a permis cea mai eficace protecție și apărare a comunităților.

Săpăturile efectuate în punctul *Rogoaze* indică clar că resturile ceramice au aparținut unei așezări, aici fiind identificată și o locuință de suprafață. Foarte probabil, și în celelalte puncte au fost depistate tot urme de așezare. Este de subliniat că datele cu privire la artefactele găsite în punctele *Mănăstirea* și *Cetățeaua* lipsesc, astfel că, încadrarea lor culturală rămâne, până la noi cercetări, problematică. Așezarea din punctul *Grajdurile CAP* a furnizat ceramică în bună măsură similară celei din punctul *Rogoaze*. Ambele așezări, așa cum am precizat deja, aparțin populației Suciului de Sus. Având în vedere apropierea dintre cele două puncte, este de admis fie că între cele două așezări a existat un anumit decalaj în timp, fie că ele au fost locuite alternativ.

³⁵ Vezi notele 17 și 18.

³⁶ Kacsó 2017, p. 29. În acest fel s-ar explica și numărul relativ mare al pieselor de tradiție Uriu-Ópályi din depozitul de la Călinești.

³⁷ Chicideanu 1983, p. 11, fig. 1, 3; Bader 1991, p. 153, nr. 361, pl. 50, 361; 52; Kacsó 2000, p. 209-210, fig. 1, 4; Stockhammer 2004, p. 266.

Descoperirile ceramice din așezările Suciu de Sus aflate în Depresiunea Maramureșului le-am analizat într-un studiu publicat la începuturile anilor 2010³⁸. Aici remarcam că, în cele două stațiuni de la Călinești, care au furnizat o cantitate relativ mare de artefacte, majoritatea ceramicii aparține diferitelor variante de oale, dar sunt prezente aici și alte forme de vas: cu corpul bombat, cu gât înălțat și corpul bombat, vase vatră. Tehnicile de decorare ale ceramicii ieșite la iveală la Călinești sunt strierea, modelarea în relief, incizia, canelarea, la care se adaugă, pe un vas din punctul *Rogoaze* (Pl. 1, 3), tehnica combinată a exciziei și inciziei. Această tehnică, larg răspândită în cultura Suciu de Sus, care este preluată și în grupul Lăpuș, nu se regăsește în Maramureș pe alte vase, iar din acest motiv apare destul de plauzibilă presupunerea că, în această zonă, a fost decorat în tehnica exciziei, respectiv în cea combinată a exciziei și inciziei doar un număr redus de vase, iar decorul ceramicii fine a fost realizat, pe tot parcursul evolutiv al culturii Suciu de Sus, preponderent în tehnica inciziei³⁹, în mod asemănător cu o altă regiune periferică a acestei culturi, și anume Slovacia orientală⁴⁰.

Descoperirile de bronzuri de la Călinești sunt mai recente decât așezările epocii bronzului, evidențiate în hotarul acestei localități, cu excepția, poate, a celei din punctul *Cetățeaua*, atribuită, potrivit celor care au identificat-o, purtătorilor culturii Gáva, fără a fi prezentată vreodată în acest sens.

Deși lipsește certitudinea cu privire la datarea depozitului de la Călinești, încadrarea sa în faza Bronz târziu III pare cea mai plauzibilă. Dintre depozitele de bronzuri din Maramureș, acestei faze îi aparțin descoperirile de la Bogdan Vodă⁴¹, Crasna Vișeuului⁴², Nižnij Bystryj⁴³, Serednje Vodjane⁴⁴, Sighetu Marmației (I)⁴⁵, Sighetu Marmației (IX)⁴⁶, foarte probabil și cel de la Câmpulung la Tisa (III)⁴⁷.

³⁸ Kacsó 2011.

³⁹ *Ibidem*, p. 114.

⁴⁰ Demeterová 1984; Furmánek 1997.

⁴¹ Motzoi-Chicideanu, Iuga 1995; Kacsó 2010. În prima dintre lucrările citate sunt descrise 227 de piese, în cea de-a doua 232, aici fiind aduse și câteva corecturi și precizări în legătură cu apartenența la anumite categorii de bronzuri a unora dintre aceste piese.

⁴² Kacsó 1996.

⁴³ Kobal' 2000, p. 90, nr. 97, pl. 72, B.

⁴⁴ Mihályi, *Manuscris*, p. 13; Hampel 1892, p. 85; Kacsó 1977, p. 135, fig. 3, 4.

⁴⁵ Nistor, Vulpe 1969, p. 183, fig. 3B; 4A.

⁴⁶ Vezi *supra* și nota 34.

⁴⁷ Din depozit a fost publicată o singură piesă, și anume un vârf de lance, vezi Hampel 1886, pl. XXVII, 4. Informații mai ample cu privire la descoperire sunt prezentate de J. Mihályi (*Manuscris*, p. 14): „Előfordulnak a felsorolt fegyvereken kívül még lándzsavégek is... Ilyen példány találtatott 1870. évben Hosszmezőn a vasuti földmunkálatok alkalmával s a találó Csurka Ferenc tanító által a ref. Lyceumnak ajándékozott. E fegyver közepé conicus hegyes alakú, belül üres és alsó végén két lyuk helyét mutatja... Ugan ezen tárgygyal együtt nagy mennyiségű sok más hason

Rămâne deschisă problema încadrării tipologice și cronologice a depozitului de la Bârsana, publicat încă la sfârșitul anilor 1940, și datat atunci în „a doua parte a primei faze a ultimei epoci de Bronz (subfaza Tăuteu-Guruslău), ocupând o poziție cronologică intermediară între subfaza Uriul-Domănești și faza Moigrad-H. Böszörmény”⁴⁸. Ulterior, M. Rusu a inclus acest depozit printre cele ale grupului Jupalnic-Turia (Hallstatt A2)⁴⁹, o atribuire similară, chiar dacă denumirea grupului de depozite era diferită, fiind propusă de W. A. v. Brunn⁵⁰.

În lucrările mai noi, M. Petrescu-Dîmbovița a enumerat depozitul de la Bârsana printre cele ale grupului Cincu-Suseni (Hallstatt A1)⁵¹. Aceeași încadrare a fost susținută de A. Flontaș⁵² și G. J. Tarbay⁵³. În catalogarea depozitelor de bronzuri din Maramureș, am considerat că descoperirea de la Bârsana poate fi inserată printre cele de tip Uriu-Opályi⁵⁴. Am ținut seamă mai ales de prezența în număr mare în depozit a brățărilor deschise, ornamentate, care se întâlnesc în numeroase descoperiri de acest tip din întreaga sa arie de răspândire, dar și de posibila tipologie a celturilor cu plisc. Acestea din urmă au fost recent analizate detaliat de O. Dietrich în monografia despre celturile epocii bronzului din România⁵⁵. Potrivit aprecierilor sale, depozitul de la Bârsana aparține tendențial treptei 4 (Hallstatt B1), în care se regăsesc și piese mai vechi. Pentru o astfel de încadrare ar pleda eventual doar unul dintre celturi, și anume cel cu pliscul dezvoltat și îndoit înspre interior, majoritatea pieselor, în special brățărilor, indicând însă o datare mai timpurie a depozitului.

Având în vedere chiar existența mai multor brățări deschise, ornamentate și în depozitul de la Călinești, nu ar fi exclus ca acesta să fi fost contemporan cu descoperirea de la Bârsana, ambele aparținând unei etape mai timpurii a fazei Bronz târziu III (Hallstatt A).

tárgyak is találtattak, melyek nevezett tanító előadása szerint éjnek idején hirtelen elszállítottak és oly nagy mennyiségűek voltak hogy egy egész kocsiderekát megtöltötték”. („În afara armelor menționate apar și vârfuri de lance...Un astfel de exemplar a fost descoperit în anul 1870 la Câmpulung cu ocazia lucrărilor de pământ de la calea ferată, iar descoperitorul l-a donat, prin intermediul învățătorului Ferenc Csurka, Liceului reformat. Partea mijlocie a armei este conic -ascuțită, în interior este gol, iar în partea sa inferioară prezintă locurile a două orificii Împreună cu acest obiect a fost descoperită o cantitate mare de alte obiecte asemănătoare care, potrivit celor spuse de amintitul învățător, în cursul nopții au fost pe neașteptate transportate, numărul lor fiind așa de mare încât au umplut o întreagă căruță”).

⁴⁸ Petrescu-Dîmbovița 1949.

⁴⁹ Rusu 1963, p. 208, nr. 1; Rusu 1972, p. 480-481, nr. 8.

⁵⁰ von Brunn 1968, p. 292: Stufe 3 (Jászkarajenő-Uzsavölgy).

⁵¹ Petrescu-Dîmbovița 1976, p. 494, nr. 7; Petrescu-Dîmbovița 1977, p. 84, pl. 119, 1-9; Petrescu-Dîmbovița 1978, p. 115, nr. 116, pl. 83B; Petrescu-Dîmbovița 1998, p. 54, 56, 58.

⁵² Flontaș 2014, p. 31, nr. 4, pl. 4; Flontaș 2018, p. 119, fig. 1; 4; 7; 8; 10.

⁵³ Tarbay 2019, p. 307, Lista 2, nr. 10.

⁵⁴ Kacsó 2015c, p. 256, nr. 1.

⁵⁵ Dietrich 2021, p. 80-81, p. 261-262, nr. 0258, pl. 066, 258, p. 284-285, nr. 0373, pl. 091, 373.

Depozitele din Maramureș ce pot fi încadrate în faza Bronz târziu III se deosebesc în bună măsură prin compoziție atât de descoperirile din zonă ce le preced (majoritatea celor de tip Uriu-Ópályi), cât și unul față de celălalt, iar descoperirile de la Bogdan Vodă și Câmpulung la Tisa III și prin numărul mare de piese pe care le conțin. Din acest motiv, înscrierea lor sub o singură denumire ar fi dificilă în acest moment, aproape fiecare dintre depozitele menționate prezentând trăsături care le diferențiază unul față de celălalt, în același timp ele fiind destul de pregnant deosebite și de cele găsite în regiunile învecinate.

Cele două spade cu cupă la mâner de la Călinești aparțin unei etape cronologice mai recente decât depozitul descoperit în aceeași localitate. Piesa întregă a fost încadrată de către T. Bader în tipul Marvila, iar piesa fragmentară în grupul de spade cu mânerul nedecorat⁵⁶. În Maramureș, astfel de spade au mai apărut într-o localitate neprecizată⁵⁷, precum și în depozitul de la Oncești⁵⁸. Spadele cu cupă la mâner reprezintă o categorie de armă larg răspândită în Bazinul Carpatic, care datează cu precădere din faza jüngerer Urnenfelderzeit (Bronz târziu 4 [Hallstatt B1]).

BRONZE AGE OBJECTIVES AND FINDS FROM CĂLINEȘTI - MARAMUREȘ

ABSTRACT

The Maramureș Depression, located north and south of the upper course of the Tisza, stretches between the Maramureș Mountains, the Rodna Mountains and the Țibleș-Gutâi-Oaş Mountains. This region is archaeologically remarkable due to the large and diverse number of Bronze Age metal finds (bronze, gold), the first of which came to light as early as the end of the 18th century, and the latest in 2021-2022. Since the mid-1960s, several settlements dating to the 2nd millennium BC have also been identified and partially investigated here.

One of the localities in Maramureș where important Bronze Age remains have been found is Călinești in the Cosău Valley, near the Gutâi Mountain (Fig. 1). They either came to light by chance (the bronze objects), or they were discovered during field research carried out by specialists (the settlements). In this paper, I propose a presentation and a brief analysis of these objectives and findings.

Four Bronze Age settlements, one bronze hoard and two cup-hilted swords were discovered on the territory of the locality. Two of the settlements, Rogoaze and Grajdurile CAP (Stables of Agricultural Production Cooperative), belong to the Suciul de Sus culture. The cultural affiliation of the other two settlements has not yet been established. The bronze hoard most likely dates from the Late Bronze Age 3 phase (Hallstatt A), and the two swords from the Late Bronze Age 4 phase (Hallstatt B1).

⁵⁶ Vezi T. Bader la notele 28 și 37.

⁵⁷ Catalogue 1891, p. 8, nr. 46, pl. VIII, 46.

⁵⁸ Kacsó 1999c, p. 47, fig. 2, 1.

BRONZEZEITLICHE FUNDE UND BEFUNDE AUS CĂLINEȘTI - MARAMUREȘ

ZUSAMMENFASSUNG

Die Maramureș-Senke, nördlich und südlich des Oberlaufs der Theiß gelegen, erstreckt sich zwischen den Maramureș-Bergen, den Rodna-Bergen und den Țibleș-Gutâi-Oaș-Gebirgen. Diese Region ist archäologisch bemerkenswert aufgrund der großen und vielfältigen Anzahl an bronzezeitlichen Metallfunden (Bronze, Gold), von denen die ersten bereits am Ende des 18. Jahrhunderts, die letzten in die Jahre 2021-2022 ans Licht kamen. Seit Mitte der 1960er Jahre wurden hier auch mehrere Siedlungen aus dem 2. Jahrtausend v. Chr. identifiziert und teilweise untersucht.

Eine der Ortschaften in Maramureș, an deren wichtige bronzezeitliche Überreste gefunden wurden, ist Călinești im Cosău-Tal, in der Nähe des Gutâi-Berges (Abb. 1). Sie kamen entweder zufällig ans Licht, meist durch landwirtschaftliche Arbeiten (die Bronzeobjekte), oder sie wurden durch von Spezialisten durchgeführte Feldforschungen entdeckt (die Siedlungen). In der vorliegenden Arbeit schlage ich die Präsentation und eine kurze Analyse dieser Funde und Befunde vor.

Auf dem Territorium der Ortschaft wurden vier bronzezeitliche Siedlungen, ein Bronzedepotfund sowie zwei bronzene Schalenknaufschwerter entdeckt. Zwei der Siedlungen, nämlich die auf den Fluren *Rogoaze* und *Grajdurile CAP*, gehören zur Suci de Sus-Kultur. Die kulturelle Zugehörigkeit der beiden anderen Siedlungen ist noch nicht eindeutig geklärt. Das Bronzedepot stammt höchstwahrscheinlich aus der Phase Spätbronzezeit 3 (Hallstatt A), die beiden Schwerter aus der Phase Spätbronzezeit 4 (Hallstatt B1).

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Fig. 1. Călinești and neighbouring localities.
- Fig. 2. Călinești. Topographic position of Bronze Age settlements.
- Fig. 3. Călinești-*Rogoaze* (photo C. Kacsó).
- Pl. 1. Călinești-*Rogoaze*. Suci de Sus pottery.
- Pl. 2. Călinești-*Rogoaze*. Suci de Sus pottery.
- Pl. 3. 1-6. Călinești-*Rogoaze*. 7-19. Călinești-*Grajdurile CAP* (*Stables of Agricultural Production Cooperative*). Suci de Sus pottery.
- Pl. 4. Călinești-*Grajdurile CAP* (*Stables of Agricultural Production Cooperative*). Suci de Sus pottery.
- Pl. 5. Călinești. Cup-hilted swords.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS:

- Abb. 1. Călinești und die benachbarten Ortschaften
- Abb. 2. Călinești. Die topografische Lage der bronzezeitlichen Siedlungen
- Abb. 3. Călinești - *Rogoaze* (Foto C. Kacsó)

- Taf. 1. Călinești - *Rogoaze*. Suci de Sus-Keramik
Taf. 2. Călinești - *Rogoaze*. Suci de Sus-Keramik
Taf. 3. 1-6. Călinești - *Rogoaze*. 7-19. Călinești - *Grajdurile CAP*. Suci de Sus-Keramik
Taf. 4. Călinești - *Grajdurile CAP*. Suci de Sus-Keramik
Taf. 5. Călinești. Schalenknaufschwerter

Bibliografie:

- Alexandrescu 1966 – A. D. Alexandrescu, Die Bronzeschwerter aus Rumänien, *Dacia*, N.S., *Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne*, X, 1966, p. 117-189
Bader 1991 – T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, Prähistorische Bronzefunde, IV, 8, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 1991
Bernjakovič 1960 – K. Bernjakovič, Bronzezeitliche Hortfunde vom rechten Ufergebiet des oberen Theisstales (Karpatoukraine USSR), *Slovenská Archeológia*, VIII, 1960, p. 325-392
Bratu 2009 – O. Bratu, *Depuneri de bronzuri între Dunărea Mijlocie și Nistru în secolele XIII-VII a. Chr.*, Renaissance, București, 2009
v. Brunn 1968 – W. A. v. Brunn, *Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit*, Römisch-Germanische Forschungen, 29, Verlag Walter der Gruyter & Co., Berlin, 1968
Catalogue 1891 – *Catalogue of the important Collection of Bronze Arms & Implements, and Gold, Silver & Bronze, formed by the late Dr. S. Egger, of Vienna*, Dryden Press: J. Davy and Sonn, London, 1891
Chicideanu 1983 – I. Chicideanu, Zur Typologie und Verbreitung der Schalenknaufschweter, *Dacia*, N.S., *Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne*, XXVII, 1983, p. 11-17
Demeterová 1984 – S. Demeterová, Influence de la culture de Suci de Sus dans la plaine de la Slovaquie Orientale, *Slovenská Archeológia*, XXXII, 1984, p. 11-74
Dietrich 2021 – O. Dietrich, *Bronzezeitliche Tüllenbeile aus Rumänien. Studien zur Chronologie, Chorologie und Hortung*. Onlinepublikation: <https://refubium.fu-berlin.de/handle/fub188/31025>. Berlin
Flontaș 2014 – A. Flontaș, Die Schmuckdepots des späten 2. Jahrtausends v. Chr. in Rumänien (Karpatenbecken), *Revista Bistriței*, XXVIII, 2014, p. 26-92
Flontaș 2018 – A. Flontaș, Jewelry depositions from the end of the 2nd millennium BC from the Romanian Carpathian Basin, în: L. D. Nebelsick, J. Wawrzeniuk, K. Zeman-Wiśniewska (eds.), *Archaeologica Hereditas. Sacred space: contributions to the archaeology of belief*, Monographs of the Institute of Archaeology of the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, 13, Warsaw, 2018, p. 113-133
Furmánek 1997 – V. Furmánek, K problémům kultury Suci de Sus na Slovensku, *Sborník Prací Filozofické Fakulty Brněnské University*, M 2, 1997, p. 155-167
Gerlóczy, Dulácska (eds.) 1878 – Gy. Gerlóczy, G. Dulácska (eds.), *A magyar orvosok és természetvizsgálók 1876. augusztus 22-től egész 28-ig Máramaros-Szigeten*

- tartott XIX. nagygyűlésének történeti vázlata és munkálatai*, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, Budapest, 1878
- Gooss 1876 – C. Gooss, Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens, *Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde*, XIII, 1876, p. 203-338
- Hampel 1886 – J. Hampel, *Trouvailles de l'âge de bronze en Hongrie*, Edition du Musée National Hongrois, Budapest, 1886
- Hampel 1892 – J. Hampel, *A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. rész: a letek statisztikája*, Az Orsz. Rég. és Embertani Társulat Kiadványa, Budapest, 1892
- Kacsó 1977 – C. Kacsó, Contribuții la cunoașterea metalurgiei cuprului și bronzului în nord-vestul României, *Apulum*, XV, 1977, p. 131-154
- Kacsó 1995 – C. Kacsó, Al patrunea depozit de bronzuri de la Sighetu Marmației, *Revista Bistriței*, IX, 1995, p. 5-48
- Kacsó 1996 – C. Kacsó, Der Bronzefund von Crasna Vișeuului, în: T. Kovács (ed.), *Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Gebieten. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1996, p. 249-263
- Kacsó 1999a – C. Kacsó, Date noi cu privire la preistoria Maramureșului, *Angustia*, 4, 1999, p. 55-70
- Kacsó 1999b – C. Kacsó, Precizări cu privire la descoperirile de bronz din Maramureș, *Satu Mare Studii și Comunicări*, XV-XVI, 1998-1999, p. 46-70
- Kacsó 1999c – C. Kacsó, Das urnenfelderzeitliche Schwertdepot von Oncești, *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 29, 1999, p. 47-55
- Kacsó 2000 – C. Kacsó, Spadele de bronz din Maramureș, *Angustia*, 5, 2000, p. 209-220
- Kacsó 2010 – C. Kacsó, Noi date cu privire la depozitul de bronzuri de la Bogdan Vodă (I), *Crisia*, XL, 2010, p. 13-45
- Kacsó 2011 – C. Kacsó, Contribuții la cunoașterea ceramicii Suciului de Sus. Descoperirile din Depresiunea Maramureșului, *Revista Bistriței*, XXV, 2011, p. 103-129
- Kacsó 2012 – C. Kacsó, Maramuresch – eine bronzzeitliche Hortfundlandschaft im Obertheissgebiet, în: R. Kujovský/V. Mitáš (eds.), *Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám*, Archaologica Slovaca Monographiae Communicationes, XIII, Archeologický ústav SAV, Nitra, 2012, p. 175-188
- Kacsó 2015a – C. Kacsó, Bronzezeitliche befestigte und unbefestigte Siedlungen im Norden Siebenbürgens. Mit besonderer Berücksichtigung der Befunde in der Maramuresch, în: J. Gancarski (ed.), *Pradziejowe osady obronne w Karpatach*, Wydawnictwo Ruthenus, Krosno, 2015, p. 295-322
- Kacsó 2015b – C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureș*, Volumul I, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2015
- Kacsó 2015c – C. Kacsó, Bronzefunde vom Typ Uriu-Ópályi in der Maramuresch, în: I. Szathmári (ed.), *An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2015, p. 253-272
- Kacsó 2017 – C. Kacsó, *Descoperirile de bronzuri din Depresiunea Oașului. Cu specială privire asupra depozitului de la Bătarci*, Baia Mare, 2017

- Kacsó 2022 – C. Kacsó, The Bronze Age in the Maramureș Depression. History of research, în: V. Diaconu (ed.), *Ad lapide ad metallum. Studia in honorem professoris Marin Cârciumaru*, Brăila – Piatra Neamț, 2022, p. 279-288
- Kacsó, Mitrea 1976 – C. Kacsó, I. Mitrea, Depozitul de bronzuri de la Rozavlea (jud. Maramureș), *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 27, 1976, p. 537-548
- Kobal' 2000 – J. Kobal', *Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine)*, Prähistorische Bronzefunde, XX, 4, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000
- Lehoczky 1876 – T. Lehoczky, Magyar orvosok és természetvizsgálók XIX. nagygyűlésének alkalmából..., *Archaeologiai Értesítő*, X, 1876, p. 294-295
- Lehoczky 1892 – T. Lehoczky, *Adalékok hazánk archaeológiájához, különös tekintettel Beregmegyére és környékére. I. kötet. Az őskortól a magyarok bejöveteleig, „Kárpát” Könyvnyomda és Kiadó, Munkács, 1892*
- Mihályi, Manuscris – J. Mihályi, *A történet előtti Máramaros*, Manuscris la Serviciul județean al Arhivelor Naționale Maramureș, Baia Mare, în fondul Colecția personală „Acad. Ioan Mihályi de Apșa”, nr. inv. 470, cota 16/1878
- Motzoi-Chicideanu, Iuga 1995 – I. Motzoi-Chicideanu, G. M. Iuga, Der Bronzefund von Bogdan Vodă, Kr. Maramureș, în: T. Soroceanu (ed.), *Bronzefunde aus Rumänien*, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, 10, Wissenschaftsverlag Volker Spiess, Berlin, 1995, p. 141-168
- Nemoianu 1979 – L. Nemoianu, Sondajul arheologic de la Călinești (județul Maramureș), *Materiale și Cercetări Arheologice*. A XIII-a Sesiune Anuală de Comunicări, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1979, p. 133-134
- Nemoianu, Todinca 1981 – L. Nemoianu, Gh. Todinca, Șantierul arheologic Călinești, jud. Maramureș, *Cercetări Arheologice*, 4, 1981, p. 66-69
- Nistor, Vulpe 1969 – F. Nistor, A. Vulpe, Bronzuri inedite din Maramureș în colecția prof. Francisc Nistor din Sighetul Marmației, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 20, 1969, p. 181-194
- Nistor, Vulpe 1970 – F. Nistor, A. Vulpe, Depozitul de brățări de bronz de la Vadul Izei, *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 21, 1970, p. 623-631
- Nistor, Vulpe 1974 – F. Nistor, A. Vulpe, Depozitul de bronzuri de la Crăciunești (Maramureș), *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 25, 1974, p. 5-11, p. 17-18
- Pasternak 1928 – J. Pasternak, *Ruské Karpaty v archeologii. Les Carpathes Ruthènes en Archéologie*, Práce z vědeckých ústavů, XVIII, Universita Karlova, Filozofická fakulta, V Praze, 1928
- Petrescu-Dâmbovița 1949 – M. Petrescu-Dâmbovița, Depozitul de bronzuri dela Bârsana (Maramureș), *Anuarul Institutului de Studii Clasice*, V, 1944-1948 (1949), p. 264-281
- Petrescu-Dâmbovița 1976 – M. Petrescu-Dâmbovița, Einige Probleme der Bronzhortfunde vom Ende der Bronzezeit und Beginn der frühen Hallstattzeit im Karpaten-Donauraum, în: H. Mitscha-Märheim, H. Friesinger, H. Kerchler (eds.), *Festschrift für Richard Pittioni zum siebzigsten Geburtstag. I. Urgeschichte*, Archaeologia Austriaca, Beiheft 13, Wien, 1976, p. 471-497

- Petrescu-Dîmbovița 1977 – M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977
- Petrescu-Dîmbovița 1978 – M. Petrescu-Dîmbovița. *Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, Prähistorische Bronzefunde, XVIII, 1, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1978
- Petrescu-Dîmbovița 1998 – M. Petrescu-Dîmbovița, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, Prähistorische Bronzefunde, X, 4, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 1998
- Popa, Kacsó 1974 – R. Popa, C. Kacsó, Cercetări arheologice la Călinești-Maramureș, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 25, 1974, p. 561-578
- Rómer 1865 – F. Rómer, A két hazánkban talált régi arany müemlékekről különösen a szarvasszói-Mármaros-megyeyi arany kincsről, *Archaeologiai Közlemények*, V, 1865, p. 29-45
- Roska 1932 – M. Roska, Der Bronzedepotfund von Borév, *Mannus, Zeitschrift für Vorgeschichte*, 24, 1932, p. 540-547
- Roska 1942 – M. Roska, *Erdély régészeti repertórium. I. Óskor*, Nagy Jenő és fia könyvnyomdája, Kolozsvár, 1942
- Rusu 1963 – M. Rusu, Die Verbreitung der Bronzehorte in Transsilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit, *Dacia, N.S., Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne*, VII, 1963, p. 177-210
- Rusu 1972 – M. Rusu, *Metalurgia bronzului din Transilvania la începutul Hallstattului*, Teză de doctorat nepublicată, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Facultatea de Istorie-Filozofie, Iași, 1972
- Stockhammer 2004 – Ph. Stockhammer, *Zur Chronologie, Verbreitung und Interpretation urnenfelderzeitlicher Vollgriffschwerter*, Tübinger Texte. Materialien zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie, 5, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf, 2004
- Tarbay 2019 – G. J. Tarbay, On selection in „common hoards”, The Szajla hoard and some related finds from Late Bronze Age Carpatian Basin, în: M. S. Przybyła, K. Dziegielewski (eds.), *Chasing Bronze Age rainbows. Studies on hoards and related phenomena in prehistoric Europe in honour of Wojciech Blajer*, Prace Archeologiczne, 69, Jagiellonian University, Institut Archaeology, Kraków, 2019, p. 273-347

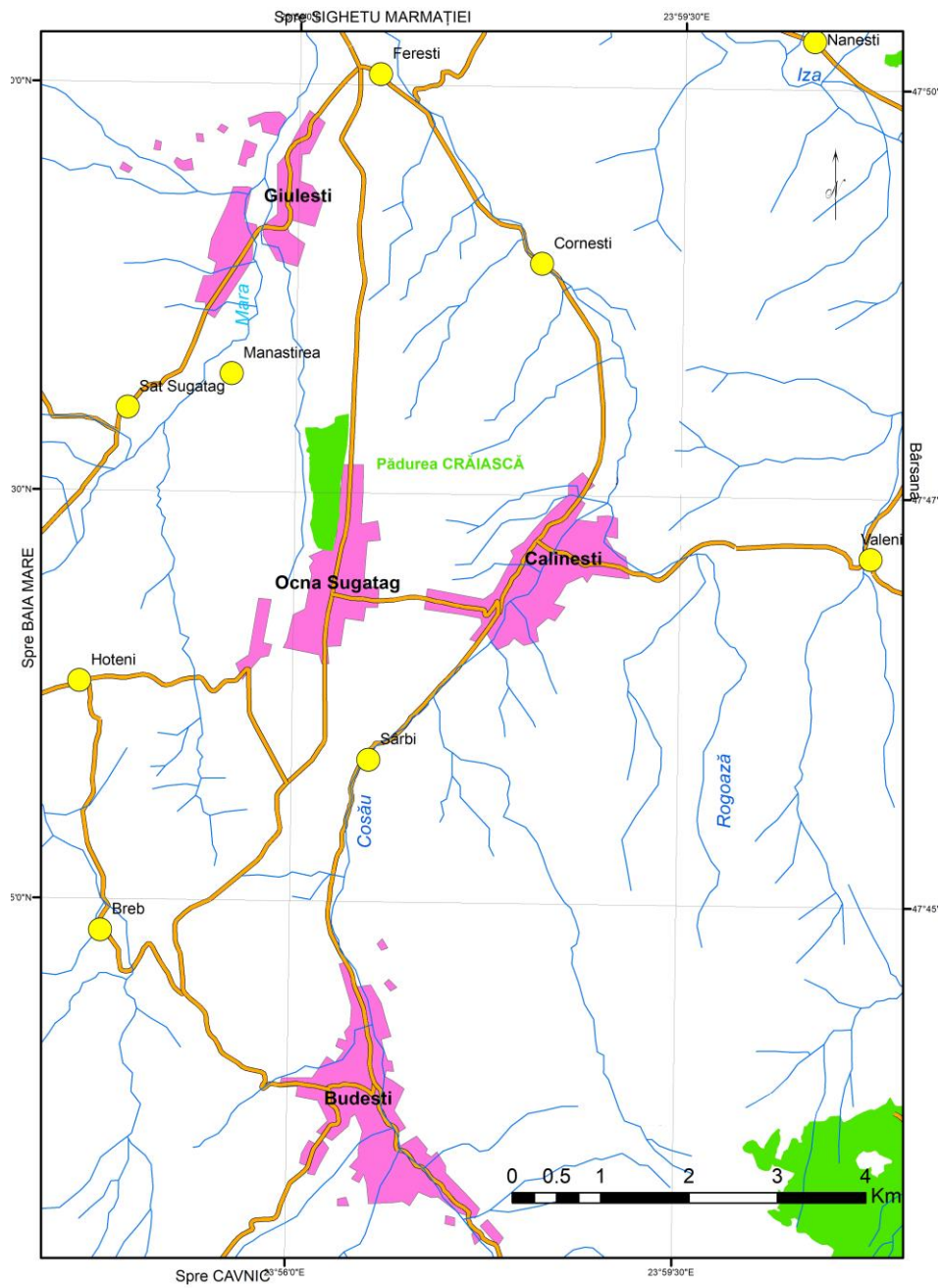

Fig. 1

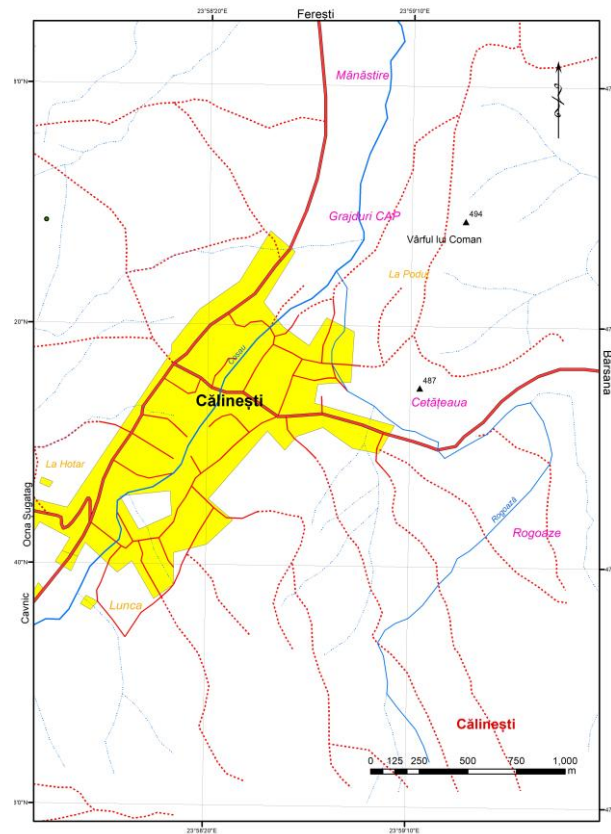
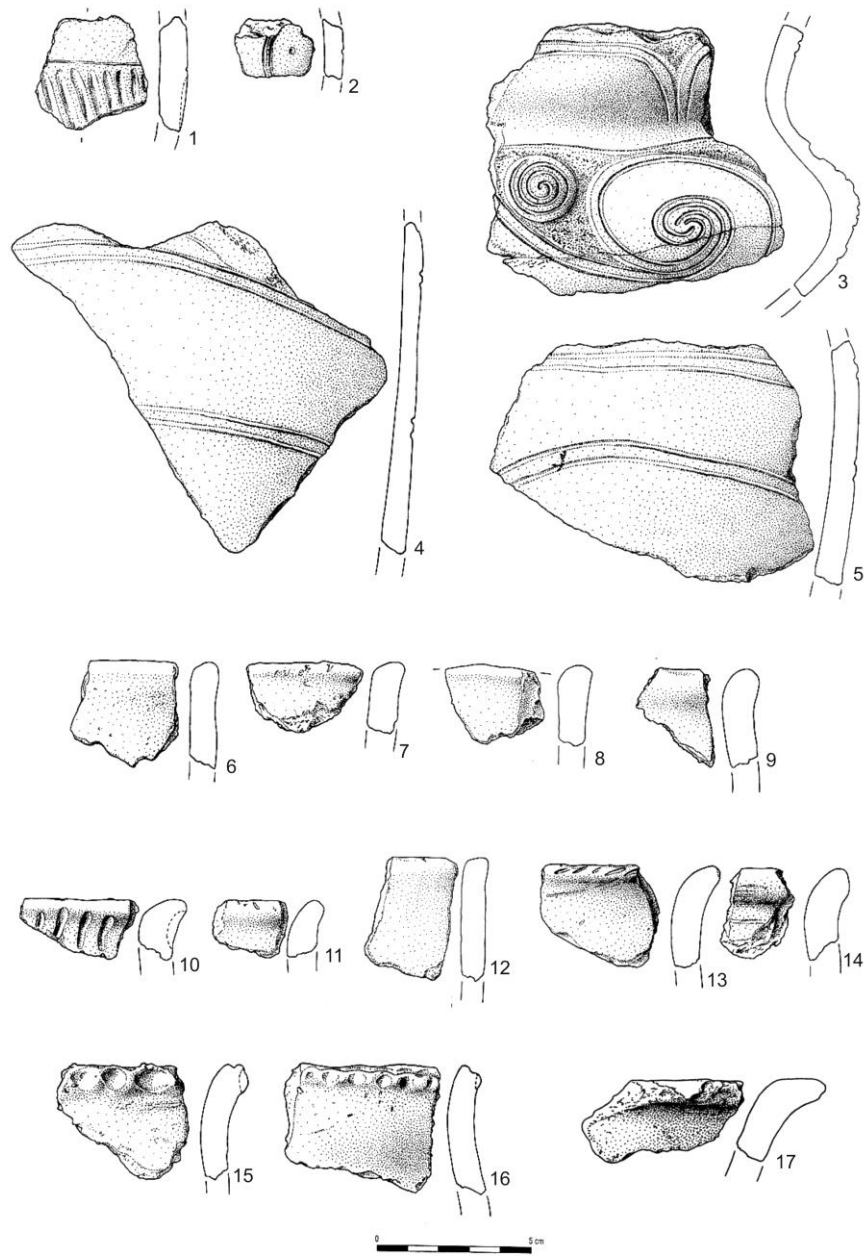

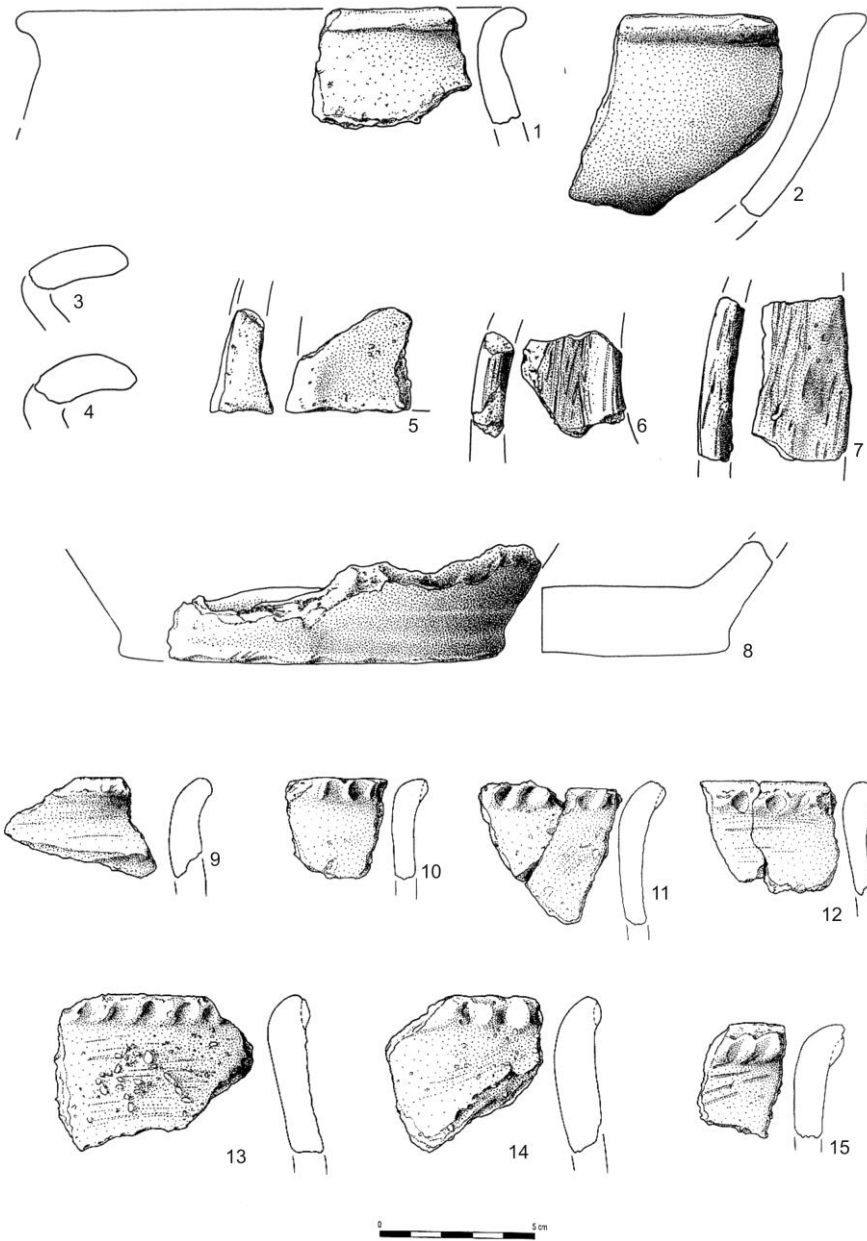
Fig. 2

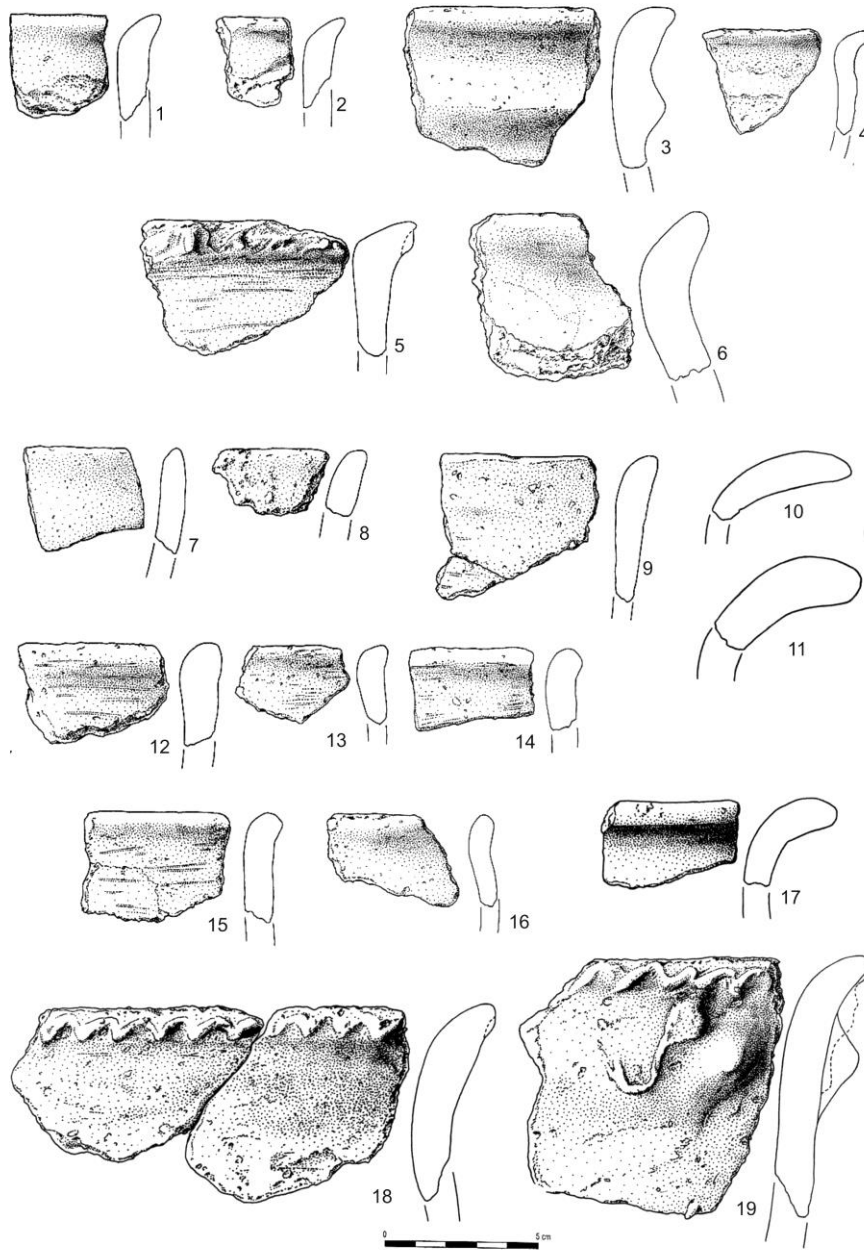
Fig. 3

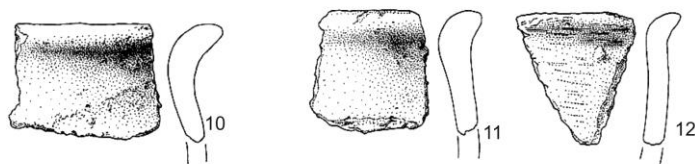
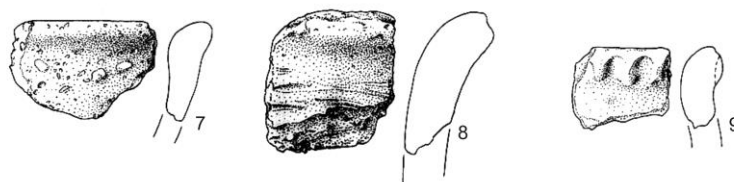
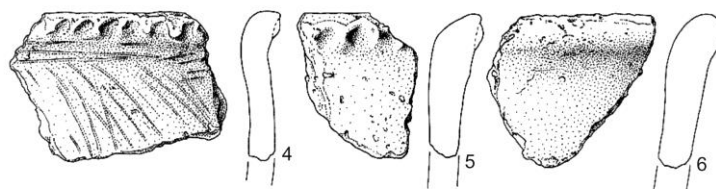
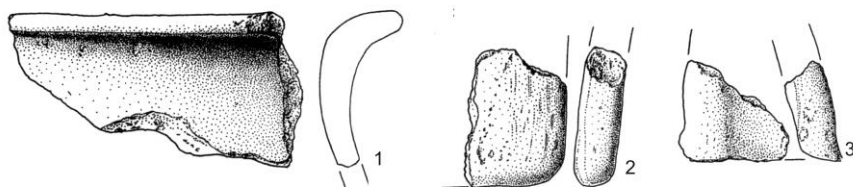
Planșa 1

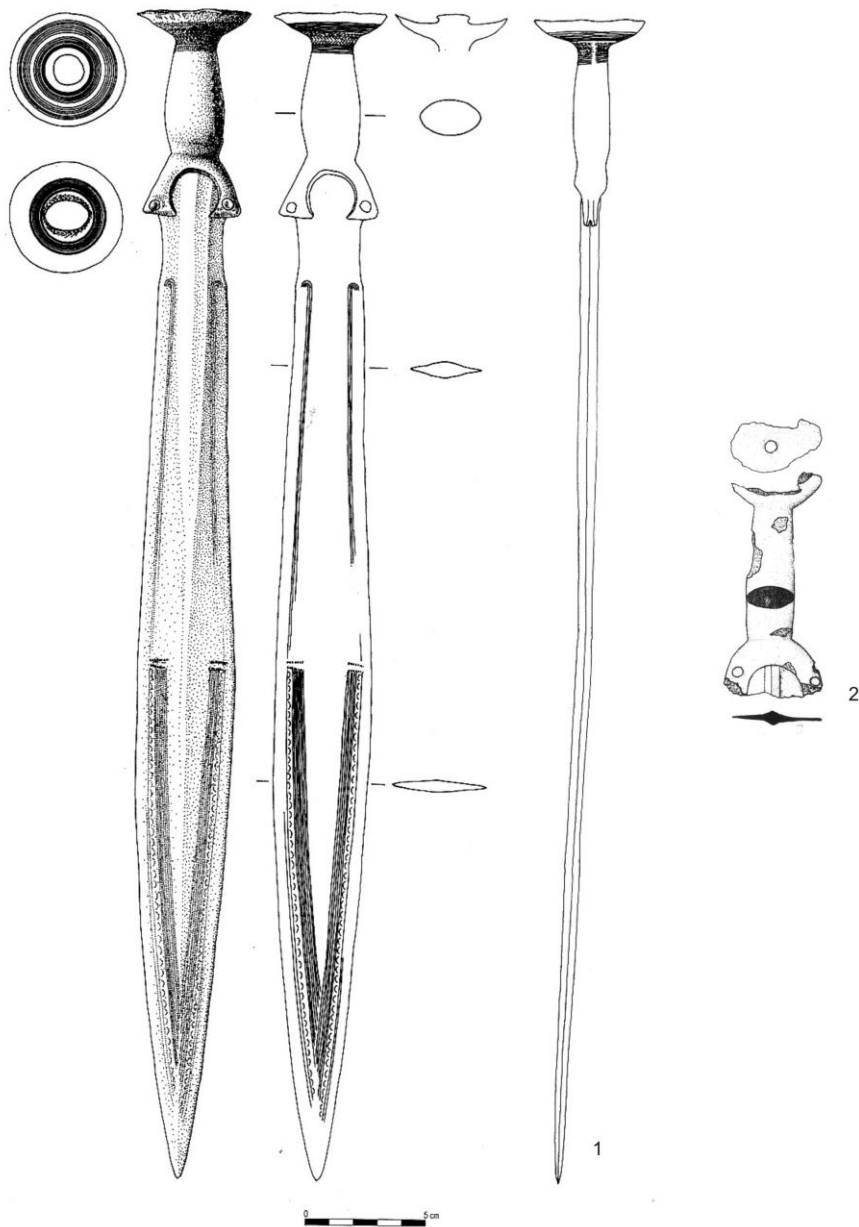
Planşa 2

Planșa 3

Planşa 4

Planșa 5